

БҮРЯТСТАН

Бүгэдэ арадай сонин

1997
ИЮЛИН
25

Зунай һүүл
улаагшан хонин
харын
21
гарагай 6
ПЯТНИЦА
№ 139 (19730)
Газетын сэн хэлсээтэ

1921 оной
декабриин
21-һээ гарана

хотын мэр Ли Суок Ёнг гэгшэд баяр ёһололой оршон байдалда Улаан-Үдын болон Аньян хотонуудай хоорондохи анда нүхэд ёһоной харилсаан тухай хэлсээндэ гараа табиба. Тэрэ Декларациин ёһоор, хотонуудай экономика, соёлой, спортивна холбоо харилсаанууды улам үргэдхэжэ, түрүү дүй дүршэлөөрөө андалдажа байха зэргэтэй.

Б.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ.

АНЬЯН - УЛААН-ҮДЭ ХОТЫН АНДА

Дархан, Манжуур, Ямагата, Румои, Тайбэй - зүүн зүгэй гүрэнүүдэй эдэ табан ехэ хотонууд Улаан-Үдэдэ ажаһуугшадта дүтэ танил байха ёһотой. Юуб гэхэдэ, дээрэ нэрлэгдэһэн Монголой, Хитадай, Японой, Тайваниин хотонууд Улаан-Үдын анда хотонууд болохо юм.

Июлиин 23-да Улаан-Үдэдэ түүхэтэ үйлэ хэрэг болобо. Буряадай ниислэл Улаан-Үдын Аньян хотын анда болоһон тухай хэлсээн баталагдаба. Аньян гэшэ Урда Корейн ехэ хүгжэнги үйлэдбэритэй, хүн зонойнгоо тоогоор манай ниислэлһээ хоёр дахин олон зонтой хото юм.

Улаан-Үдын мэрэй уялганууды дүүргэгшэ В.К.Васильев ба Аньян

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Аньян хотын мэр Ли Суок Ёнг үгэ хэлэнэ; гар табилгын үедэ.

М.ШАНТАКОВОЙ фото.

ПРЕЗИДЕНТ ОЛЗО САЛИН ТУХАЙГАА ТООСОБО

Россиин Федерациин Президентын энэ жэлэй майн 15-най зарлигай ёһоор, Буряад Республикын Президент Л.В.Потапов налог татабариин зургаануудай баталалгатай 1996 оной гүрэнэй алба хаагшын салин олзо ба зөөри тухай тоосоһон декларациин олонийтын мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ хэлбэхыень үгэбэ. Үнгэрэгшэ жэлэй январийн 1-һээ декабриин 31 болотор дүн хамта 75.669.090 түхэриг олзотой тэрэ байгаа гэжэ документ батална. Ондoo тээһээ нэмэлтэ олзо гэжэ республикын толгойлогшодо байгаагүй. Харин тиихэдэнь Россиин зарим газетэнүүдтэ мэдээлэлэй ёһоор, ороной зарим тушаалта нюурнууд хэдэн миллиард ба хэдэн зуун миллион түхэригэй хэмжээнэй олзотой гэнэ.

Эд зөөрийн ба эзэлдэг газар нэрлэдэг тус декларациин 6 ба 6,1 зүйлнүүдтэ Л.В.Потапов Профсоюзна үйлсэдэ 27.642.129 түхэригтэ гэжэ сэгнэгдэһэн квартира, Тимирязевай нэрэмжэтэ хамтын сэсэрлигтэ дача ба тэндэхи 660 дүрбэлжэн метр хэмжээнэй газар зааһан байна. Бэшэ зөөри ба газар тэрээндэ үгы юм гэжэ деклараци соо хэлэгдэнэ.

Тиихэдэ Буряад Республикын Президент өөрынгоо һамган Потапова Нина Сергеевнагай деклараци тунхаглаба. Тэрэ Декларациин 2-дохи зүйлдэ заагдаһан гол ажалда абтаһан салин, мүнгэн шан болон бусад түлбэринүүд, хоёрдохи ажалһаа абтаһан мүнгэн, элдэб хэлсээ баталжа, саг зуурын хүдэлмэри бэелүүлжэ абтаһан олзонуудай тушаа урда "пенсионер" гэжэ бэшээтэй. Эзэлдэг зөөри тухайгаа Н.С.Потапова үбгэнтээ эзэлдэг квартирын хахад талмайень зааба. Үмсэлэгдэһэн предприятинуудай акцинууд болон бусад үнэтэ саарһанууды заадаг зүйлдэ Буряадай Президентын һамган "Меркурий" гэжэ акционернэ бүлгэмэй 10 акци харуулба.

ОЛЗО ТУХАЙ ДЕКЛАРАЦИНУУД

Буряад Республикын Президентын һүүлээр 1996 ондо олоһон салин олзо тухайгаа декларацинууды республикын барилгын ба архитектурын министр С.М.Антонов, элүүрө хамгаалгын министр Б.Г.Бальжиров, юстициин министр Б.Н.Ботоев, экологиин талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ В.Е.Гулгонов гэгшэд Президентын ба Правительствын хэлбэлэй албанда асарба. Дансада оруулагдаһан олзо мүнгэнэйн хэмжээнүүд С.М.Антоновой - 30.058.713 түхэриг, Б.Г.Бальжировай (эрдэм ухаанай ажал ябуулга ба лицензи үгэдэг комиссида хабаадаһанай түлөө мүнгэн хараадаа абан) - 32.560.216, Б.Н.Ботоевой - 30.309.301, В.Е.Гулгоновой - 19.724.618 түхэриг болоно. Тэдэнэй хоёрын хүнгэн машинатай, бултадаа гаражтайбди гэжэ заагаа. Мүн тиихэдэ квартира эзэлдэг һуудаг, дачын учасгоудай эзэд болоно. Нэгэниинь "Бурятзолото" акционернэ бүлгэмэй акцинуудтай, бэшэниинь акци болон үнэтэ саарһагүй юм ха.

Олзо тухайгаа хэлбэлдэ тунхаглаха дуратай ондоо тушаалта нюурнуудһаа мэдээнүүдэй оробол, тэрэ дары олонийтын мэдээсэлэй газарнуудта дамжуулагдаха байна.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэлбэлэй албан.

ШАТАРАЙ ҺАЙНАЭР

Ухибүүдэй дунда шатар наада дэлгэрүүлэн тарааха шадабариень дээшлүүлхэ, Ази түбиин ороноудтай харилсаа холбоо бэхижүүлхэ зорилготойгоор Улаан-Үдэдэ хүүгэдэй улаасхоорондын шатарай фестиваль үнгэргэхэ тухай Правительствын шийдхэбэри абтаһан байна. Энэ мүрысөөн июлиин 27-һоо августын 4 болотор болохо юм. Монголой, Узбекистанай, Казахстанай, Хальмагай, Яхадай, Сибириин, Алас-Дурин бусад нотаг можонуудай түлөөлэгшэд ерэхээр хүлээгдэнэ.

Мүрысөөнэй хэмжээн үндэр байхаар хүлээгдэнэ. Юундэб гэхэдэ, мастерта кандидат, нэгэдэхи разрядһаа доошо бэшэ зэргэтэй олон шатаршад хабаадаха байна. Фестивалиин эмхидхэлгэдэ оролсоһон "Ариг Ус", "Мотом", "Икат" бүлгэмүүд, Промышленнигуудай ба хэрэг эрхилэгшэдэй холбоон, ВАРК болон бусад спонсорнууд болоно. Һайндэр июлиин 28-да хүүгэдэй ба эдиршүүлэй хотын ордон соо Удын урда бээдэ үглөөнэй 10 сагта эхилхэ юм.

Л.ГАРМАЕВА,
Буряад Республикын физическэ культурын ба спортын габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

АЖАМИДАРХАНЬ ХҮНДЭЛ БОЛОНО

Бүхы дээрээ али бүхы юмэнэй үнэтэй боложол байхада, салин хүлһэнэй, элдэб тэдхэмжэнүүдэй саг соогоо түлэгдэхэгүйдэ, мүнгэнэй ходол дуталдахада, олонхи хүнүүдэй ажамидарха, гэр бүлээ тэжээхэнь улам хүндэ боложол байна.

Үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, хүн зоной бодото олзо доход мүнөө дунда зэргээр 15,7 процентээр бага болоо гэхэ гү, али үгытэй ядуу байдалтай зон олошорһоор. Юуб гэхэдэ, 1997 оной июнь нарада хүн бүхэнэй ажамидарха эгээл бага хэмжээнэй гаргашанууд (прожиточный минимум) нарадаа 453,5 мянган түхэригтэ хүрөөд байхадань, тэрээнһээ доошоо олзотой зоной тоо 35,2 процент болоно. Хүн зоной оройдоол 22,3

процентнь нарадаа бүри 600 мянган түхэриг хүрэтэр олзо оруулдаг, 14,8 процентнь - 800 мянган түхэриг, 18,3 процентнь - 1 миллионһоо дээшэ түхэригэй олзо доходтой байна. Ондooгоор хэлбэл, республикын хүн зоной 69 процентнь гэхэ гү, али 725 мянган хүн дунда зэргын хэмжээнһээ доошоо олзо оршотой байха юм.

ХЭЗЭЭ ТҮЛЭГДЭХЭ САЛИН БЭ?

Үнгэрэгшэ июнь соо республикын экономикын зарим һалбаринуудай хүдэлмэрилэгшэдтэ бага зэргэ салингынь түлэгдөөшье һаа, бүхы дээрээ тэрэнэй үришэринь үшөөл ехэ зандаа. Энэ нарада аяар 856 предпряти, организацинууд хүдэлһэн зондоо жэлэйн салингай ехээн хубие үшөө үгөөдүй байһаар. Бүхыдөө энэ үринь 656,2 миллиард түхэригтэ хүрэнхэй.

Энэнтэй хамта байгша оной июнь харын байдалаар республикада хүдэлжэ байһан хүн бүхэнэй харын салин дунда зэргээр 981 мянган түхэригтэ хүрөө гэхэ гү, али нёдондоной энэ

үеынхихөө 15 процентээр дээшлээ. Хэды тиигэбэшье, салингай саг соо үгтэхэгүйдэнь тэрэнэй дээшлэлһэниие зон хүсэд ойлгоношьөгүй ааб даа.

АЖАЛГҮЙШҮҮЛ ОЛОШОРҬООР

Һүүлэй мэдээгээр, республика соо бүхы зоной 44 процентнь гэхэ гү, али 462 мянган хүн ямар нэгэ ажалтай байна гэжэ тоологдоно. Тэдэнэй 377 мянганиинь (82 процент) экономикадо хабаатай ажал хэнэ. Тиихэдэ 85 мянган хүн даб дээрэ хэхэ хүдэлмэригүй, эдэбхитэйгээр ажал бэдэржэ байһан.

Байгша оной май харын дүнгөөр 12,4 мянган хүн ямаршье ажалгүй гэжэ бүридхэлдэ абтаа. Үнгэрһэн июнь нара соо тэдэнэй тоо үшөө 419 хүнөөр олон болобо.

Республикын Статистикын гүрэнэй комитет.

Һүүлэй мэдээсэлнүүд

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэбэшэ сесси

Буряад Республикын нэгдэх зарлалай Арадай Хуралай ээлжээтэбэшэ сесси байгша оной июлин 22-то боложо үнгэрбэ. Сессие республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо А.Д.Карнышев нээгэ. Тэрэ сессийн зүбшэхэ зүйлдэ хоёр

түхэригын түлэгдэнгүй үлөө. Энэ зээли боложо үлээн мүнгэндэ үнэтэй саарна (облигаци гэхэ мэтэ) гаргаха тухай асуудалые республикын парламент - Арадай Хурал шийдхэхэ ёһотой юм. Тиймэнээ Буряад Республикын Правительство Арадай Хуралай ээлжээтэбэшэ сесси зарлахые дурадхаа юм гэжэ В.К.Агалов хэлээ.

дуталдадаг байдалаа хараада абан, 30 гаран миллиард бэшэ, харин 100 миллиард түхэригтэ үнэтэй саарна хэблэн гаргаха гэжэ манай республикын Правительство шийдхэхэн юм.

Удаань сесси "Бурятэнерго" гэжэ нээмэл акционернэ бүлгэмэй түлөө "Менатеп" гэдэг акционернэ коммерческэ банктэй хэлсээ хэжэ, 74 миллиард түхэригтэ мүнгэ Улаан-Удын захиргаанда дамжуулан үгэхэ эрхэ Буряад Республикын Правительствата олгохо гэхэн тогтоол баталан абаа.

"Менатеп" гэдэг акционернэ коммерческэ банк "Бурятэнерго" бүлгэмдэ урьһаламжа үгэхээ зүбшөөһэн аад, Буряад Республикын Правительствоын, Арадай Хуралай зүгһөө дэмжэлгэ, харюусалга хэрэгтэй гэхэн эрилтэ табиһан байгаа. Ушар тиймэнээ тус асуудал мүн лэ Арадай Хуралай сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ болоо бшуу.

Үнэхөөрөөшье, мүнгэн гэшын мүнхэ асуудал боложо байһые энэхэн ээлжээтэбэшэ сесси гэршэлбэ бшуу. С.ОЧИРОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: сессийн үедэ.

М.ШАНТАКОВОЙ фото.

МҮНГЭН ГЭЭШЭ МҮНХЭ АСУУДАЛ

асуудал дурадхаан байна. "Буряад Республикын 1997 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилтануудые оруулха тухай", "Бурятэнерго" гэжэ нээмэл акционернэ бүлгэмэй түлөө "Менатеп" гэдэг акционернэ коммерческэ банктэй хэлсээ хэхэ эрхэ Буряад Республикын Правительствата олгохо тухай" асуудалнуудые тус сесси дээрэ зүбшэн хэлсэхые тэрэ дурадхаба. Эдэ асуудалнуудаар Буряад Республикын Правительствоын Түрүүлэгшын нэгдэх зарлалай орлогшо В.К.Агалов мэдээсэлнүүдые хэлэн байна.

- Россин Федерациин Правительство 1996 ондо манай республикын хүдөө ажыхын продукци үйлдбэрлэгшэдтэ 92 миллиард түхэриг үгэхэн байгаа. Тэрэ мүнгниинь түлишэ болон түрхидэг материалнуудые худалдажа абаха хэрэгтэ гаргасалагдаһан юм. 1996 оной туршада хүдөө ажыхын продукци болон саахар федеральна эдэе хоолой жасада оруулагдажа байгаа. Тийгэжэ 59 миллиард түхэригын бусаагдаһан байна. Гэбэшье үшөө 32 миллиард

хэрэг болоһон байна.

Арадай Хуралай депутадууд тус асуудал дэлгэрэнгыгээр зүбшэн хэлсэбэгүй. Юундэб гэхэдэ, республикын Правительствоын Түрүүлэгшын нэгдэх зарлалай орлогшо В.К.Агалов бүхы ойлгогдоогүй асуудалнуудые тодорхойлохо үгөө бшуу.

"Буряад Республикын 1997 оной республиканска бюджет тухай" Буряад Республикын Хуулийн 51-дэхэ статьяе хубилгажа, 100 миллиард түхэригтэ облигаци (үнэтэй саарна) мүнгэнэй эрьсэдэ оруулхыен Буряад Республикын Правительствата даалгаха гэхэн шийдхэбэри сесси абанан байна.

Мүнгэ тангаар

Унгерһэн июнь нарада Улаан-Үдэ хотын магазинуудта, наймаанай бусадшые газарнуудта худалдагдадаг эдэе хоолой зүйлнүүд сооһоо саахарай сэн лэ урдынхиһаал эгээл ехээр, 15 процентээр дээшлээ. Бусад продуктуудай дундаһаа мяханай болон загаһанай зүйлнүүдэй сэн 2-һоо 6 процент хүрэтэр нэмэһэн байна.

Энээнтэй хамта предприятия, организацинуудай хамтын эдөөлэлгын газарнуудай, ресторануудай үдын хоолой сэн баһал 2-3 процентээр үнэтэй болоо. Үрэ жэмэсэй, огородой эдөөнэй зүйлнүүд, хартаабха 21 процент үнэтэй, тэрэ тоодо морхооб - 44, свёкло - 39, һонгино - 14 процент үнэтэй болоһониинь гайхалгүйшые ааб даа. Шэнэ ургаса хүсэд эдөөшээгүй, хуушан нөөсэ барагдаха боложо байна хая юм.

Гэхэтэй хамта архиин зүйлнүүдэй сэн ехэ нэмээгүй. Энэ үе соо республика дотор ургамалай тоһоной, сэбэр һүнэй, тоһо багатай эзэгэйн, сырэй, таһаагай

Дэлгүүрэй үнэ сэнгүүд
үндэгэнэй, барайгарай сэн дунда зэргээр доошоо буугаа.

Байгша оной июниин 30-най байдалаар манай эндэ, мүн хүршэ хотонуудта эдэе хоолой зүйлнүүдэй сэн ямар байгаа гэжэ доро үгтэһэн табицаһаа сасуулан хаража болоно.

Хүн бүхэнэй нарадаа эдихэ шухала эдэе хоолой зүйлнүүдэй сэн июнь нарада хамта 383,5 мянган түхэригтэ хүрөө гэхэ гү, али жэлэй унгерһэн зургаан нара соо 19 процентээр ехэ болоо.

Республикын Статистикын гүрэнэй комитет.

Шэгнүүрын килограммаар	Улаан-Үдэ	Шэтэ	Эрхүү
Үхэрэй мяхан	18.333	18.318	17.785
Доторын абанан таһаагай мяхан	17.000	15.583	16.986
Шанаһан колбаса 1 сорт	22730	27.763	23.412
Бага сонгоогдоһон колбаса	33880	34.286	39.2
Хүргэгдэһэн загаһан	7875	8339	8320
Сагаан тоһон	25.940	27.600	28.100
Наран сэсэгэй тоһон	10.381	10.422	11.305
Маргарин	12160	12.275	11.067
Һүй (литрын)	4075	5019	4200
Зөөхэй	21.194	18.688	19.353
Эзэгэй	19.000	16.211	10.000
Үндэгэн (арбан монсогор)	7200	7010	6683
Саахар	5000	4815	5020
Шэниисын талхан	3300	3689	3780
Хара талханай болон хара талха-шэниисэ холисотой хилээмэн	3521	4806	3938
1 ба 2 сортын шэниисын талхаар бариһан хилээмэн болон хилээмэнэй бусад зүйлнүүд	4276	4479	4376
Барайгар	5067	4889	5720
Шэниисын хүрпээ	4500	4100	4200
Вермишель	7280	7421	7700
Хартаабха	2983	2625	4000
Шэнэ ургасын капуста	6660	5180	5700
Һонгино, мангир	4500	5017	4283
Морхооб	8500	7000	7167
Яблока	10.500	10.813	13.214

Мүнөө Буряадта мүнгэ һомололгын (инвестици оруулалгын) талаар бага бэшэ арга боломжонууд бии. Гэбэшье мүнгэн үгы зандаал байһаар. Энэ байдалые яаж хубилгахаб, мүнгэ һомолхын талаар Правительство ямар хэмжээнүүдые бэелүүлнэб гэхэн асуудалаа Буряад Республикын Президентын дэргэдэхэ Политическэ зүбшэлгын соведэй зүблөөн зорюулагдаба.

Буряад Республикада мүнгэ һомололгын гол шухала шэглэлнүүд оруулан мүнгэн зөөри түргөөр харюулхые ба худалдаанда гүйсэтэй продукци гаргахые хараалһан проект болон программануудые шэлэгээр лэ тодорхойлогдохо зэргэтэй гэжэ зүблөөн дээрэ үгэ хэлэһэн экономикын министрэй нэгдэх зарлалай орлогшо Э.М.Елаев тэмдэглэбэ. Мүнгэ һомололгын үшөө нэгэ зорилго хадаа республикын амьдарал хангаха гол зүйлнүүдые ба социальна һалбарие тэдхэлтэ болоно.

ТУСХАЙ ПРОЕКТНУУДЫЕ ТҮСЭБЛЭХЭ

Соведэй гэшүүд хубийн мүнгэ оруулагшадай ажал ябуулга гуримшуулан тусхай хуулинуудые абаха, налог татабарийн гурим зөөлөрүүлхэ, урьһаламжын-мүнгэн сангай системын тогтууритай ажал ябуулга нэргээхэ ба предприятиянуудай дотоодын ажалда сэхэ хабаагүйшые һаа, шухала гэдэхэ бусад эрилтэ хангаха хэрэгтэй гэжэ онсолһон байна. Экономикын министрствэдэ "Мүнгэ һомололгын талаар республикын байдал", гэхэн брошюра, мүнгэ һомололгын ажалые хүтэлэн ябуулха талаар гуримшуулан документнүүдэй суглуулбари бэлдэгдэжэ байна.

Һомологдохо мүнгэнэй дуталдабашье энэ байдал найжаруулхын тула уласхоорондын "Проджект-эксперт" гэхэн тусхай эрилтэдэ хүрэмөөр проектнүүдые зүбөөр зохёохо хэрэгтэй. Тэдэ бэелүүлэгдэбэл олон предприятинуудай мүнгэ һомололгын талаар ябуулдаг ажалын найжарха зэргэтэй.

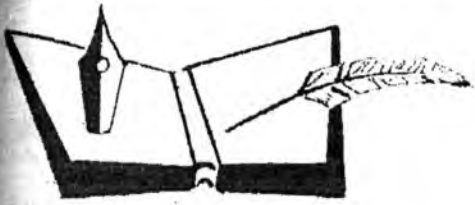
Энэ жэлдэ Россин Федерациин экономикын министрствын дэргэдэ үнгэргэгдэхэ конкурсдо 8 проект табигдаа. "Амта", "Ариг Ус", "Улаан-Үдын стальмост", "Камус", "Акватор", "Улаан-Үдын макаронной фабрика" гэжэ акционернэ бүлгэмүүд, "Кварц" гэжэ эрдэмэй-техническэ предпряти, Түнхэнэй аймагай "Теплосети и котельные" гэжэ муниципальна предпряти өһөдэн проектнүүдые бэлдэжэ харуулаба.

Бюджетдээ гадуур газарһаа мүнгэ оруулаха зорилготойгоор Буряад Республикын Правительство Россин трансконтинентальна корпорациитай харилсаха тухай хэлсээ баталжа, 341 миллион долларой урьһаламжа абахаар проектнүүдые үзүүлжэ байгаа. Улаан-Үдын макаронной фабрикын проектэ Мосбизнесбанкын зүгһөө мүнгэ һомолхо тухай хэлсэгдээ. Инвестици хэхэ аргатай эмхи бүлгэмүүдтэй олон тоото уулзалганууд болоо, тэрэ тоодо Буряад Республикын Правительство Россин мүнгэнэй дэлгүүртэ горитой туһа хүргэжэ шадаха МФК-ОНЭКСИМ гэжэ банкын бүлэгтэй гол хэлсээ баталаа.

Мүнөө сагта предпрятинуудые өһөдөө мүнгэ һомололгын ажал ябуулгада бэлдэхэ, хургаха шухала зорилго табигдаана.

Буряад Республикын Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

ХАНА, ЯМАР ЮМЭН ХЭМЭН АНГАХ?

УРАН ЗОХЁОЛ:

Шэнэ бүтээлнүүг
Шэнжэлэлгэнүүг
Ургын найруулганууг
Оршуулганууг

(Үргэлжлэл. Эхинийн июнийн 27-ной, июлийн 18-най дугаарнуудта).

ЖУУГАЙ ТҮБ гэхэ гү, Далай ламын хүрэн хүрэхэ гэдэг тиймэшье бэлэхэн бэшэ байшаба. Намагай хүхүүртэ моритоёо хүхэгдэхэ, уһа мурэн дээгүүр үлын ханжаһан хабсагай зувшан гаталха, хура бороодо сохюулжа, элһэн губи руу шэнгээд, шохогод гэжэ амья тээрэн гараха, губийн элһэтэ һалхинда шабхуурдуулха гэхэ мэтэ тоо томшогүй олон бэрхэшээл дабажа, нүгэлөө арилган бабашье, Ехэ-Жуугай алтан оройнуудай даллан байхые харахадаа "9 һарын турша соо урагшаал давшан ябахые хүсэһэн хүсэлдөө хүрэхэ ерэхэ гэдэг эльгэ зүрхыень эльбэн байхадаа, ямар хайн бэ" гэжэ Гомбожаб Цыбиков хүсэлөө дүүргэһэн үлөөгүүрые амаршалан байгаа бэлэй. Энэ бурханаймнай орон гэхэ гү, али һасада мундэлүүлэн, уран хайханаар шабажа, дүр шарайень харуулан бурхадай олоншье һаа, Балдан-һама гэжэ эхэнэрнүүдэй Эхэ гэхэ гү, эдэниие аршалан байдаг, хүзэгтэнэй дунда ехэл суута бурхан байха. һасынгаа зүүн зүгтэ мүн лэ Бага Жуу гээд оршодог. Тус дасан хийдэй байгуулга Ехэ Жууһаа даалуулан байхаар шэмэжэ эмхилэгдэнхэй. Эдэһнээ гадна дундуур гэжэ тоологдохо дасан дуганууд биил ааб даа. Алтан оройто бүлэг-бүлэг дасануудайнгаа дунда үндэр гүбээ дээрэ оршоһон Далай-ламын Будалан (Потала) гэжэ ордон нюдэ далтирма алтан ганжараараа яларан, һур жабхалангаар уряалан угтажа байха юм. Заха үзүүргүй ехэ энэ ордон соо мянгаад таһалга бии гэдэг байна. Мүн лэ амиды бурхамнай эдэ таһалгануудай нэгэн соо оршон байгаа юм ааб даа. Урда урдахы Далай-ламанарай шарил таһилан таһалганууд сооһоо табадахи Далай-ламын шарилы таһалга шэмэглэлээрэ илгаран, бэшэнһээл һаа үлүүгээр зүрхэ сэдхэлдэ орон байха юм. Хүнүүдые угтан буулгаха үргэн ехэ танхимуудшье, эд зөөрөз табяад байха таһалгануудшье таб-яб, хаалтатай байха юм. Ордоние тойроод хаа хаагуурнь барилганууд дүүрэн ааб даа. Мүнгөө барлажа байха таһалга байна бшуу даа. Энэдхэгһээ асарһан заануудые, моридые баридаг хашаа байха юм. Хэдэн мянган зоной гэхэ гү, ламанарай амидарха ажабайдалые шэнжэлэн харабал, захадань гарашагүй ехэ даа гэжэ Гомбожаб Цыбиковнай эдэ бүгэдые өөрынгөө нюдэн-аппарадаар лэ сүбэрэгшье үлөөнгүй абахаһаа ондоо арга үгы гэжэ мэдэ гээд бээ шангадхан ябажаш ябаһан байжа болоо. Тийһэн лэ байха. Энэ хүнэймнай хүсэ шадал гэжэ ямаршье хэмжүүрээр хэмжэ-хын аргагүй гэжэ ябаһан, дабаһан бэрхэшээлнүүдэйн тон жаахан хубиень абаад үзэбэл, гайхахын ехээр гайхахаар байна бээ. Хэрбээ энэ гайхалайнгаа сасуулбари абаад үзэбэл, одоол эндэ хэмэл түмэр хүниие харахаһаа ондоо дүрэ олохогүйт. Гурбан боти ном соо (гурбадахи ботинь профессорэй түрэнһөөр 100 жэлэй ойдо бэлдэгдэнһэн аад, гараагүй). Гомбожаб Цыбиковичэй хэһэн бүтээлнүүдыешье олон эрдэмтэдэй элирүүлэн тэмдэглэһыешье хараад үзэбэл, хүнэй арга боломжо иимэ хизааргүй байдаг юм ха гэжэ баталан мэдэрхээр гэлсэе. Иимэ хүнэй

НАНАНАЙ БЭШЭГ БУРЯАДНИ, ОМОГОРХЫШ СУУ ДОМОГТО ХУБҮҮДЭЭРЭЭ

һүүдэрыншье болоод ябалсабал, хүсэхэгүйт гэлсэе. Гэбэшье, иимэ хүсэн гэхэ гү, ханаһан тээшээ эрмэлзэһэн эрмэлзэл хүн бүхэндэ байхал ушартай болоно. ханаад үзэхэдэ, туршаад үзэхэдэ, яаха юм гэжэ ханагдаашье һаа.. үгы даа, иимэ түмэр хүсэл зоригтой, түмэр бээтэй тусгаар хүнэй туханда хүрэгдэхгүй байна даа... Хэрбээ дахалдаа... туршаад үзэхэ гэбэл... (өөрынгөө мужаа соо юм ааб даа) тун бү хариял. Бусад хүнүүдтэ муу энэшээ бү харуулаһа гэжэ гү? Тиймэ ааб даа. Сэхыень тандаа хэлэхэдэ, энэ хүнэйнгөө ябаһан руунь ябаад үзэхэһөө байтагай, хоёр боти болоһон бэшэлгыеньшье хуудаһанһаа хуудаһан руу уншагдаагүй даа. Тийн халюухайдаад гараашье һаа, хэды ехэ жэшээ бээдээ шэнгээжэ абтаа гээшэб! Теэд энэмнай ехэл оройтожо абтаба бшуу даа. Халаг даа, техникумдэ һуража байхадаа, 16-17-той ябаалби даа! Манай буряад хэлэ бэшэгэймнай багшаар хүдэлжэ байһан Гомбожаб Цыбикович буряад шэгэбшэтэй малгайтай, буряад дэгэлтэй, олон үгэгүй, маниие зандахашьегүй, бээе абахадаад ябадаг, хуушан монголые манда ойлгуулааб гэжэ оролдодог байгаашье һаань, бидэ хэшээлдэнь анхарал багатай, ороо-гараан, ондоо юумэ хээн болохо. Мүнөө ханаһадам, "дураагууд лэ" байгаалди даа. Юугтэ бододог хүнүүд байгаабиди, мэдэхэгүй. Тийхэдэ хүбүүдыешье тоодог байгаагүйди даа. Би группа соогоо групповодынь байгаа. хайн һурадаг һэм. Хоринһоо Лидия Байбародина (һаһаа эгшэ һэн), Тамжид (монгол басаган), Дулмажаб Батоцыренова (уран зохёолшын басаган), Долсон Жамсаранова, Долгор Базаржапова (хоюулаа Агаһаа ерэнһэн басагад), Мария Цыренжапова (хотын) гэгшэдһээ бүридэһэн манай группа булта Гомбожаб Цыбиковтэ заалгаһан байна. Үшөө тийхэдэ буряад хэлэ үзэлгээ тоодоггүй ябаалди даа, бузарнууд. Мүнөө ханаад үзэхэдэ, ямаршье үедэ залуушуулнай хоорондоо хэлсэһэн юумэдэл юундэ иимэнүүд байна гээшэб?! Иимэлди даа, иимэ... Мүнөөшье бүри иимэ ха юм даа. Буруул юумэ хэгдэнэл даа, буруу. Хэзээ энэмнай түхэлөө олохо юм? Хэлыт даа, мүнөөнэй залуушуул! Хайрлыт даа, заһараһа даа... Тийхэмнай гү, тийгээ гыт даа, бэрхэнүүд болохот.

Сагайшье түргэн ябаса яаха аргагүй. Манайшье ехэ болохо - саһаа түргэн һааб даа. Сагтаяа урилдажа ябаха зуураа бидэ хоорондоо барисаатай байһанбди. һуража байха үедөө Лидия Байбародина бидэ хоёр ходо кинодо ошодог байгаабди. Билет 20 мүнгөөр абаад, экранай хажууда нэгэдэхи һуурида һуудаг һаабзабди даа.

Дулмажаб намайгаа гэртээ абаашажа котлетэ гэхэ мэтэ гоё эдэ эдоулхэ даа. Мариямни тийхэдэ нюураа будадаг, гоёдог, айлда байрладаг байгаа. Би баһал баян басагадтаа ошожо эдээлдэг һэм. Нилээн тулюурхан ябагдаал даа. Гэбэшье эдээмнай хайн һэн даа. Тэбэри дүүрэн халаашанууд, хоёр-гурбан блюдээр эдээлүүлхэ. Котлетэ, компот амтатай даа. Буркавдивизионһоо гоё-гоё офицернүүд ерээд эдээлэлсэхэ. Тэдэ гоё хүнүүднай нэгэ ухаантай ерэдэг һааб даа. Үдэшэнь клуб соомнай хатар, ёохор болохо даа. Бидэ хүсэд һаһаа хүсөөгүй нэгэдэхи курсынхид, амаа ангайлдашатарһаа харахаһаа ондоо юу байхаб даа. Манһаа дээгүүр һурагшад соо ехэ сэбэрхэн басагад бии һэн даа. Халанова, Филипова гээд, хэды сэбэрхэнүүд басагад байгаа гээшэб! Жэл болоод байхада, бидэ жаа басагадууд хүбүүхэдүүдэй нюдэндэ торсолдодог болоо бэшэ аалди даа... Энэ үедэ намда үдэр бүри шахуу түлөөһэтэ бэшэг ерэдэг боложо, намайе зобоодог болобо, гэртэһээм бэшэг ерээ аалам гэжэ кинодо ошохо хорин мүнгээ энэ руу үгэхэдөө, гэртэһээм бэшэгэй ерээгүй байхада, хэды сэдхэлээ зободог байгаабиди даа. Тэрэ бэшэгэй эзэндэ даашагүй бүхы хараалаа ябуулдаг байхаш. Теэд минии хараал тэрээндэ хүрэдэггүй байгаа хаш даа. Дундамнай "улаан утаһаншье" татагдаагүй һэн. Тэрэ үедэ минии зосоо хүбүүд тухай бодол ородоггүй, хайн һуражал гараха гэхэн хүсэлтэй байгаа хаб. Залуу һаһандаш энэ мэтын хүбүүд, басага-дай хоорондохы бүтэхэ-бүтэхэгүй харилсаанууд тоогүй боложол байдаг һааб даа. Балай энэниие юумэш гэжэ ханахагүйш даа. Сэхыень хэлэхэдэ, арбан зургаатай-долоотой ябаха үедөө "дуран" тухай бодожо, һаһаа алдажа, унтангүй хоногдоогүй даа. Хай, энэ "халаахайда" халашана аа гүб гэжэ айдаг байгаа хүн гүб? Үгы даа, иимэ "халаахай" намда дайралдаагүй байгаа хаш даа. Энээн тухай мэдэхэгүй бэшэ, мэдэхэл байгаа. Ород хэлэн дээрэ элдэб номуудые уншаһандаа, магадгүй эрилтэш ехэ байжа болоо. Танилсаха хүбүүд олон лэ байдаг һэн. Теэд би тэдэнэй нэгэндэшье дурлааб гэжэ гүйдэггүй һэм.

18-19-тэй байхадаа, багша боложо хүдөө гарашоо ха юмбиди. Зунай амаралтада Шэтэ тээһээ Дээдэ-Үдэ хотоор зубшан гэртээ бусахадаа, Дулмажаб хани басагантаяа уулзаһал даа. Дотор нюусаһа хөөрэлдэхэш даа. Нэгэтэ Дулмажабни хэлээ бэлэй: "Бишни хадамда ошоһон аад, халааб".

- Зай-зай, хөөрыш, юу хэлэнэ гээшэбши?

- Нээрээ, үнөөхи Гомбожаб Цыбиковэй Дондобринчин гэжэ хүбүүндэнь ошоһон аад, халааб.

- Үгы, хөөрыш, тэрэ багшамнай айхабтар ехэ нэрэтэй, солотой хүн байһаһан байгаа, бидэ үбэштэйнууд байгаалди даа, буряад хубсаһатай, простойхон хүнэй ябахада, тоодоггүй байгаа бэшэ аалди даа. Хэлэл даа, ямар хүн байһан байнаб тэрэмнай?

- Өөрөөш гэжэ, һама эжымнайш нилээн бүдүүзгэй, ехэл томоотой хүнүүд һэн даа.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

